

Hverdagsliv Muligheter og utfordringer

Nyregistrert kurs for Loeys-Dietz syndrom
og Marfans syndrom

Ergoterapeut Heidi Johansen
Kurs på TRS oktober 2018

Å leve livet med.....

- Lite forskning om «livet med Marfans eller Loeys Dietz»
Forskningsfokus: genetikk, medisinske forhold og kirurgi
- Utgangspunkt for presentasjonen er
  - Erfaring fra møter med personer med diagnosene
  - Studier og forskning på Marfans syndrom

Utfordringene kan være.....

- Skjult funksjonshemming/sykdom → Forklaringsproblem
- Lett for blødninger og blåmerker → Misforståelser
- Blodtrykksmedisiner → Nedsatt tempo
- Kontroller/sykehus/leger → Tar mye tid, grue seg, fokus på sykdom
- Overbeveglige ledd, stive ledd → Upraktisk, smerter
- Allergier → Spesielle hensyn
- Mage/tarm problematikk → Ubehag
- Smerter og slitenhet → Hemmer og hindrer

- Annet..... →

Hva jeg kan snakke om?

- Skjør hud
- Overbevegelige og stive ledd
- Smerter og tretthet
- Balanse i hverdagen- aktivitet og hvile

- Barn, skole
- Utdanning og arbeid

Skjør hud

- Blåmerker
- Sår og blødninger
- Åreknuter
- Tidlig aldring

- Uønsket oppmerksomhet, mistanke om vold
- Varsomhet (aktiviteter), polstring
- Sårbehandling

Muskel-skjelett problemer

- Overbevegelige og stive ledd i kombinasjon
- Lav bentetthet og tendens til mer brudd
- Feilstillinger i nakke, skoliose (skjevhet i rygg), bryst og føtter (nedsunkne fotbuer)

- Henvises til ortoped
- Følge med på utvikling (RTG, CT)
- Tilpasning av fotsenger, gode sko

- Så sterk muskulatur som mulig

Hypermobilitet

- Overbevegelige ledd
  - Vanlig blant «folk flest» (10-20%)
  - Ca 50% av voksne med Marfans
- Kan gi:
  - manglende kontroll/balanse/stabilitet
  - økt risiko for skade leddene (overstrekke)
  - utvikling av artrose(?)/smerter/muskulær trøtthet
  - Individuelle forskjeller

Trening ved hypermobilitet

- Sentral stabilitet, sterk i bekken/hofte, korsrygg, mage
- Leddnære muskler
- Styrke i hele bevegelsesbanen
- Balanse og kroppsbevissthet

(Scheper m fl 2013, Pacey m fl 2013, de Vries mfl 2009)

Stive ledd/kontrakturer

- Vanlig ved flere diagnoser/økende alder
  - feilstillinger i ledd/nedsatt muskelstyrke/inaktivitet
- Utfordringer
  - Holde og håndtere redskaper
  - Rekke fram, ned og opp
  - Smerter
- Tiltak kan være
  - Fysioterapi med tøyning/ spesifikk muskeltrening/ varmtvannstrening
  - Ortoser, støttebandasjer
  - Tekniske hjelpemidler- grepstilpasning
  - Tilrettelagte omgivelser, plassering - det du bruker mye

Ergonomi og leddvern, - hvordan jobber kroppen best?

Hypermobile ledd:

- Styrk muskulaturen rundt leddene.
- Unngå stor belastning i leddets ytterstilling
- Fordel belastningen over flere/store ledd
  - Kan noe skyves/trilles istedenfor å løftes?
  - Løfte nær kroppen

Mer om Ergonomi

- Riktig arbeidshøyde, stor støtteflate
- God arbeidsstol, variasjon sitte/stå
- Gode arbeidsredskap, store håndtak som er god å holde i
- Ortoser/støtte til instabile ledd ved aktiviteter
- Sterke og godt koordinerte muskler
- **Bevissthet, planlegging, variasjon**

Hjelpemidler - avlastning og dempe smerter

- Ortoser til ulikt bruk

Stabiliserer leddene, smertedempende

Forskjellige typer

Fabrikklaget eller spesialtilpasset / laget etter mål

Ulikt materiale (myke - harde)

Til håndledd/ fingerledd/ankler og knær

Ortopediske hjelpemidler

Kan søkes dekket gjennom folketrygden

Rekvireres av spesialist

(ortopedi/revmatologi/nevrologi/fysikalsk medisin

Fastlegen må henwise til aktuell spesialist

Finger-ringer (Finger splints)

- Ortopedisk hjelpemiddel
- Lages etter mål
- Ulike materialer (plast, sølv)

Hjelpemidler -leddene i ergonomisk/hensiktsmessige stillinger - eksempler

- Lokal fysio- og ergoterapeut
vurdere behov, prøve ut hjelpemidler, begrunne søknaden
NAV Hjelpemiddelsentral (varig lån)
Folketrygdloven § 10.5-7: "bedring av funksjonsevnen dagliglivet"
- Noen hjelpemidler må du kjøpe selv:
«Småhjelpemidler» – tilskudd på 2000kr
Kan søke nytt tilskudd etter 4 år

Smerter og muskel/skjelett plager

Artikler om Marfans og smerter

- Chronic pain in MFS is more prevalent compared with the general population.
- Back pain, neck and shoulder, chest and knee pain and headache/migraine are types of pain referred in the literature (Velvin 2016)
- Smerter og LDS: FTAAD studien: 67-100%

Vi erfarer at noen har smerteplager, men ikke alle

Vanlig hos folk flest

- Vanligste årsak til at pasienter oppsøker helsevesenet, 50 % som oppsøker lege, gjør det pga. smerter.
- Hele 40 % har hatt smerter i mer enn tre måneder,
- 85 % av dem har muskel-skjelettsmerter.

Smerte

- Vi trenger smertesansen!
- Subjektiv opplevelse
- Tilbud
  - Medisinsk utredning og behandling
  - Smertemestring (Lærings- og mestringssenter, kognitiv tilnærming)
  - Smerteklinikker
  - Rehabiliteringsinstitusjoner
- Livsstil, fysisk aktivitet og trening har effekt i forhold til mestring av smerter!
- <https://www.youtube.com/watch?v=E9tVWoRhPKU>

Tretthet (fatigue), problem for Marfans/LDS

Fatigue = en ekstrem og bestående tretthet, slitenhet eller utmattelse; fysisk, mentalt eller begge deler (Dittner m fl. 2004)

- Noen opplever slike problemer, andre gjør det ikke
  - FTAAD studien viser mange rapporterer fatigue
  - Noen studier om fatigue ved Marfans syndrom
    - Fatigue er vanlig
    - Nær sammenheng med kronisk smerte
    - Mye vi ikke vet om årsaker

Hva gjør man med fatigue?

1. Kartlegg mulige årsaker

Infeksjoner, mangelsykdommer, søvnproblemer (søvn-
apnee), psykiske utfordringer, dårlig fysisk form,
ernæringsproblemer?...

2. Vurder tiltak

- Behandle de over
- Kartlegg hverdagen? Hva må, bør, vil du gjøre?
- Kan noe endres/tilrettelegges/tid til å gjøre hyggelige ting
- Trening og fysisk aktivitet
- Finne måter å mestre smerter

Endring - hvordan?

- Kartlegging - hva gjør du?
- Verdsette gjøremålene- hvorfor gjør du det?
- Velge og prioritere- fortsette med/slutte med?
  - tid og energi til trening?
- Gjøre det på en annen måte?
  - Tilrettelegge omgivelser?
  - Bruke hjelpemidler?
  - Få hjelp av andre?

Å gjøre litt mindre for å kunne greie å gjøre litt mer?

Endringer tar tid, ta et skritt av gangen!

Utfordrende balansegang; trening, arbeid, familieliv, sosialt liv

Voksne med Marfans syndrom

- Mange har høy utdanning
- Mange er i arbeid, noen går tidlig ut av arbeidsliv
- Smerte/slitenhet synes å utfordre å fungere i arbeid
- Arbeid som passer.....
  - yrkesveiledning, omskolering, tilrettelegging, gradering

Aktuelt også for mange med LDS?

Mange får diagnosen i voksen alder, yrkesvalg er gjort

Alle trenger å være aktive- fysisk aktive

Fysisk arbeid, friluftsliv, mosjon, idrett, lek, trening og kroppsøving.

Med andre ord: det å bevege seg eller å bruke kroppen

Motivasjon

- Finn aktiviteten/treningen som DU liker!
- Alene eller sammen med noen?
- Sett deg mål! Gjerne konkrete og målbare!
- Tenk variasjon!

Noen opplever å få beskjed om at
trening kan være farlig

Vanskelig å gi konkrete råd

Treningsanbefalinger

Enighet om at personer med Marfans syndrom og lignende tilstander skal:

- Trene utholdenhet (opp til 'snakkefart')
- Trene dynamisk muskelstyrke, muskulær utholdenhet (ikke holde pusten)
- Unngå aktivitet som innebærer fare for kollisjon (harde støt og slag)

Fysisk aktivitet for barn

Vanlig aktivitet hos barn er vanligvis trygt.
Ingen spesielle begrensninger på aktivitet.

Barn skal få være barn-

Deltakelse i fysisk aktivitet og kroppsøving er viktig:

- for sosial utvikling,
- for å bedre/ forebygge smerter og tretthet
- Forsiktig lede/råde til aktivitet som ikke innehar for mye stress, konkurranse og kollisjoner

Noen ideer

- Pokémon Go
- Geocaching

Noen ideer

- Ut.no – (Den norske Turistforening)
  - <https://www.ut.no/tur/2.5923/>
- Turorientering
- Stolpejakten
  - www.stolpejakten.no

Barn med MFS/LDS

– behov for tilrettelegging i skolen?

- Sittestilling; riktig høyde på stol og bord ifht kroppshøyde
- Skrivning; tilpassing av blyantgrep? PC?
- Uttalt tretthet?
- Delta på ute-dager og i kroppsøving
- Tilpassing i praktiske fag som musikk, mat- og helse, kunst- og håndverk

Viktig å tenke langsiktig:

- Tilpassing og tilrettelegging må vurderes gjennom hele skoletiden
  - Funksjon kan endre seg, krav i skolen endrer seg
- **YRKESVEILEDNING hva er lurt på sikt?**

Utdanning/studier

Rett til tilrettelegging (diskrimineringsloven)

- Kontaktperson for personer med funksjonsnedsettelse

<http://www.universell.no/kontaktpersoner/>

- Tilpasset eksamensform,
- utvidet tid til eksamen,
- egen lesesalplass/ tilrettelagt arbeidsplass,
- tekniske hjelpemidler, studielitteratur på lydbok

- Lånekassen har egne ordninger for personer med sykdom/ funksjonsnedsettelse

<https://www.lanekassen.no/nb-NO/Stipend-og-lan/Hoyere-utdanning/Hvor-mye-kan-du-fa/Nye-stotteordninger-for-elever-og-studenter-med-nedsatt-funksjonsevne/om-ordningen/>

Tilrettelegging i arbeidslivet, ansvar?

- Arbeidsgiver
  - Arbeidsmiljøloven kapittel 4 (alle arbeidstakere)
  - Spesielt ansvar
    - arbeidstakere som har midlertidig eller varig redusert arbeidsevne som følge av ulykke, sykdom, slitasje el.

For å få tilrettelegging må man gjøre noen oppmerksom på behovet- nærmeste leder, bedriftshelsetjenesten, fastlegen.....

Arbeidslivet – hva kan tilrettelegges?

- Omgivelser, fysiske forhold....
  - Arbeidshøyder, stol, bord
  - Dataarbeid; skjerm, tastatur mus
  - Inneklima, lys, lydforhold
- Organisering, ...
- Arbeidsfordeling, arbeidsoppgaver
- Tempo, arbeidstid
- Opplæring, omskolering
- Fritak arbeidsgiverperioden/
– sykmelding til behandlingsdager
- Psykososiale forhold, ...
- Støtte og oppfølging fra leder
- Sosialt miljø, støtte fra kollegaer

Hvem kan dere samarbeide med?

BARN

- Helsesøster
- Fastlege
- Kommune ergoterapeut og fysioterapeut
- NAV hjelpemiddelsentral
- Skole; kontaktlærer m fl
- PPT
- Andre?

VOKSNE

- Fastlege
- Kommune ergoterapeut og fysioterapeut
- NAV hjelpemiddelsentral
- Kontaktperson for funksjonshemmede på studiestedet
- Arbeidsgiver
- Bedriftshelsetjeneste
- NAV lokalt
- Andre?

Koordinator/ansvarsgruppe/individuell plan
TRS kan være diskusjonspartner

Avslutningsvis

- Spørsmål eller kommentarer?
- Ta gjerne kontakt med oss på TRS
  - Telefon 66969000
  - www.sunnaas.no/TRS